

II. Privremeno povjeravanje skrbi o djetetu udomiteljskoj obitelji, drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi (st. 1. i 2.)

Mogućnost privremenog smještaja djeteta čiji roditelji zbog bolesti, neriješenoga stambenoga pitanja ili drugih životnih nevolja nisu u mogućnosti privremeno se brinuti o djetetu propisana je kao socijalna usluga (čl. 81. ZSS). Roditelji mogu svakodnevnu skrb i smještaj djeteta povjeriti fizičkoj osobi, udomiteljskoj obitelji, domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili drugim pružateljima socijalnih usluga. Tom se odredbom čl. 103. ObZ 2015 roditeljsko i privremeno povjeravanje skrbi o djetetu drugim osobama ili ustanovama povezuje sa socijalnom uslugom smještaja djeteta tijekom cijeloga dana i noći.

Privremeno povjeravanje svakodnevne skrbi o osobnim pravima djeteta navedenim fizičkim i pravnim osobama na temelju suglasnosti roditelja ne smije trajati dulje od šest mjeseci otkada je roditelj dao svoju suglasnost. Ako protekne rok od šest mjeseci, centar za socijalnu skrb dužan je u daljnjem roku od trideset dana načiniti procjenu opravdanosti ove vrste smještaja djeteta i povjeravanja skrbi o djetetu ustanovi ili udomiteljskoj obitelji ili podnijeti sudu prijedlog za izricanje odgovarajuće sudske mjere, zajedno s individualnim planom promjene i stručnom obiteljskom procjenom. ZSS za privremeni smještaj djece propisuje najdulje trajanje godinu dana (čl. 91. st. 4. ZSS).

Zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi

Članak 104.

(1) Roditelji imaju pravo i dužnost ravnopravno, zajednički i sporazumno ostvarivati roditeljsku skrb.

(2) Kad roditelji trajno ne žive zajedno, dužni su ostvarivanje roditeljske skrbi sporazumno urediti planom o zajedničkoj roditeljskoj skrbi iz članka 106. ovoga Zakona.

(3) Zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi može biti uređeno i odlukom suda koja se temelji na sporazumu roditelja o svim bitnim pitanjima iz plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi.

(4) Roditelji su dužni prilikom zajedničkog ostvarivanja roditeljske skrbi sporna pitanja pokušati riješiti sporazumno.

I. Opće napomene

Temeljno načelo roditeljske skrbi o djetetu jest **načelo zajedničke roditeljske skrbi** prema kojemu roditelji imaju pravo i dužnost ravnopravno, zajednički i sporazumno ostvarivati roditeljsku skrb.

Ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi realizira se u sljedećim obiteljskim okolnostima:

1. kad roditelji žive zajedno po sili zakona i
2. kad roditelji trajno ne žive zajedno temeljem sporazuma ili odluke suda koja se temelji na sporazumu roditelja.

Novina ObZ 2015 jest dužnost roditelja da autonomno i sporazumno urede način na koji će zajednički ostvarivati roditeljsku skrb u okolnostima u kojima ne žive zajedno. U skladu s tim temeljnim pravilom, u okolnostima u kojima roditelji djeteta trajno ne žive zajedno, zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi nije moguće bez unaprijed postavljenih pravila o načinu na koji će se roditelji skrbiti o djetetu. U nedostatku jasnih pravila o ostvarivanju zajedničke roditeljske skrbi prema ObZ 2003 stvarao se širok prostor u kojem roditelji mogu s jedne strane izbjegavati svoje obveze, a s druge strane šikanozno se i na štetu djeteta koristiti svojim pravima iz roditeljske skrbi. Takav široki prostor bez jasnih pravila o roditeljskoj skrbi, osim što je prije svega škodio djetetu, ujedno je znatno opterećivao socijalni i pravosudni državni sustav. Uvođenjem obveze sastavljanja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi roditeljima se prepušta sloboda da u skladu s individualnim potrebama djeteta i cjelokupne obitelji urede način na koji će se u okolnostima promjene obiteljske strukture skrbiti o svojoj djeci (Obrazloženje uz čl. 106. ObZ 2015; Konačni prijedlog ObZ 2015).

Kad roditelji trajno ne žive zajedno, dužni su ostvarivanje roditeljske skrbi sporazumno urediti planom o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (čl. 104. st. 2. ObZ 2015). Prigodom sastavljanja plana o ostvarivanju zajedničke roditeljske skrbi roditelji mogu koristiti pomoć obiteljskih medijatora. Naravno, roditelji mogu i samostalno sastaviti plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili koristiti pomoć i usluge odvjetnika ili drugih stručnjaka. Zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi moguće je i na temelju odluke suda, ali samo ako su se roditelji tijekom sudske postupka sporazumjeli o svim bitnim pitanjima iz plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (čl. 104. st. 3. ObZ 2015). Dužnost je roditelja da zajednički i sporazumno ostvaruju roditeljsku skrb za dobrobit djeteta, a u slučaju spora imaju dužnost da sporna pitanja pokušaju riješiti sporazumno (čl. 104. st. 4. ObZ 2015) (Konačni prijedlog ObZ 2015).

II. Europska Načela o roditeljskoj skrbi

Načelo 3:11 - Zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi

Roditelji koji imaju pravo na roditeljsku skrb trebaju imati i jednaka prava i dužnosti ostvarivati roditeljsku skrb zajednički kad god je to moguće.

Načelo 3:13 - Sporazum o ostvarivanju roditeljske skrbi

(1) Roditelji koji imaju roditeljsku skrb sporazumijevaju se o zajedničkom ostvarivanju roditeljske skrbi u skladu s najboljim interesom djeteta.

(2) Sporazum roditelja može odobriti nadležno tijelo.

III. Razlikovanje pojmova zajedničke roditeljske skrbi i ostvarivanja osobnih odnosa ili “podjela vremena s djetetom”

Temeljni obiteljskopравни pojmovi koji se aktualiziraju u okolnostima odvojenog života djetetovih roditelja jesu:

1. zajednička roditeljska skrb (čl. 104. ObZ 2015) ili samostalna roditeljska skrb (čl. 105. ObZ 2015)
2. “podjela vremena koje roditelji provode s djetetom” (čl. 106. st. 2. t. 2. ObZ 2015) ili ostvarivanje osobnih odnosa (čl. 119. ObZ 2015).

Koncept *roditeljske skrbi*, odnosno prava, dužnosti i odgovornosti roditelja skrbiti se o djetetovim osobnim i imovinskim pravima te zastupati dijete, sam po sebi složen je pravni institut. Kad se tome doda koncept *zajedničke roditeljske skrbi* u okolnostima u kojima roditelji ne žive zajedno, taj koncept postaje dvostruko složen. Različiti obiteljski kontekst (sporazum, konflikt, visoki konflikti, obiteljsko nasilje i dr.) igra odlučujuću ulogu prilikom odlučivanja o ostvarivanju roditeljske skrbi. U svemu tome inicijalno je potrebno razlikovati pojam (zajedničke) roditeljske skrbi (odlučivanje i zastupanje djeteta u pitanjima različitih područja djetetova života, stanovanja, zdravlja, njege, odgoja, obrazovanja, vjeroispovijedi i dr.) od pojma vremena koje svaki od roditelja provodi s djetetom u okolnostima u kojima roditelji ne žive zajedno, odnosno pojma ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom.

III.1. Zajednička roditeljska skrb ili samostalna roditeljska skrb

Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja s ciljem zaštite i promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti (čl. 91. ObZ 2015). Temeljne sadržaje roditeljske skrbi čine prava i dužnosti: a) zaštite osobnih prava djeteta, b) upravljanja djetetovom

imovinom i c) zastupanja djeteta (čl. 92. ObZ 2015). Prema ObZ 2015 temeljno je pravo obaju roditelja da zajednički ostvaruju roditeljsku skrb bez obzira na to žive li zajedno ili odvojeno. Međutim, da bi roditelji koji trajno ne žive zajedno ostvarivali svoje pravo na zajedničku roditeljsku skrb, oni imaju zakonsku dužnost ostvarivanje roditeljske skrbi urediti planom o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (čl. 104. st. 2. ObZ 2015) ili se o ostvarivanju roditeljske skrbi sporazumjeti pred sudom (čl. 104. st. 3. ObZ 2015). Ako sud donosi odluku o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, tada se odluka ima temeljiti na postignutom sporazumu roditelja o svim bitnim pitanjima za zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi (čl. 104. st. 2. ObZ 2015). Ta pitanja nužno obuhvaćaju bitne sastojke sporazuma: a) određivanje mjesta djetetova stanovanja odnosno s kojim će roditeljem dijete stanovati (čl. 96. ObZ 2015), b) vrijeme i način na koji će roditelj koji ne stanuje s djetetom ostvarivati svoje pravo i dužnost ostvarivanja osobnih odnosa djetetom (čl. 95. ObZ 2015), c) visinu uzdržavanja za dijete (čl. 309. - 315. ObZ 2015). Kad se zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi temelji na planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, detaljno se uređuju još: d) načini izmjene informacija u vezi s djetetom i e) način rješavanja budućih spornih pitanja iz roditeljske skrbi (čl. 106. st. 2. ObZ 2015), a mogu se urediti i f) druga pitanja koja su za roditelje i dijete važna (čl. 106. st. 3. ObZ 2015). Nema zapreke da se sudskom odlukom urede i pitanja koja neće moći biti ostvarena prisilnim putem, međutim njihovo nepoštovanje od pojedinog ili obaju roditelja bit će smjernica za rješavanje potencijalnih budućih sporova o roditeljskoj skrbi.

Kad zajednički ostvaruju roditeljsku skrb, roditelji sporazumno:

1. skrbe se o djetetovim **osobnim pravima**:

- a) zdravlju, razvoju, njezi, zaštiti djeteta (čl. 93. ObZ 2015)
- b) odgoju i obrazovanju djeteta (čl. 94. ObZ 2015)
- c) ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom (čl. 95. ObZ 2015) i
- d) određuju mjesto djetetova stanovanja ili odlučuju o preseljenju djeteta (čl. 96. ObZ 2015)

2. upravljaju **imovinom** djeteta (čl. 97. ObZ 2015)

3. **zastupaju** dijete (čl. 99. - 101. ObZ 2015).

Izostane li sporazum roditelja o zajedničkom ostvarivanju roditeljske skrbi, sud može donijeti jednu od dviju mogućih odluka:

- a) odluku o samostalnom ostvarivanju roditeljske skrbi jednog roditelja (čl. 105. st. 3. Obz 2015) ili

- b) odluku o samostalnom ostvarivanju roditeljske skrbi jednog roditelja uz obvezu zajedničkog zastupanja djeteta u njegovim bitnim osobnim pravima iz čl. 100. ObZ 2015 (čl. 105. st. 5. ObZ).

Prvo rješenje bit će primjereno za situacije u kojima je drugi roditelj potpuno nezainteresiran za ostvarivanje roditeljske skrbi o djetetu ili u slučajevima nasilja i zlostavljanja u obitelji, dok će drugo rješenje biti primjereno za situacije visokokonfliktnih odnosa u kojima oba roditelja žele samostalno ostvarivati roditeljsku skrb. Dakle, ObZ 2015 pored mogućnosti zajedničkog ili samostalnog ostvarivanja roditeljske skrbi omogućuje sudu srednje rješenje, odnosno kombinaciju zajedničkog i samostalnog ostvarivanja roditeljske skrbi kad će odluke o djetetovom imenu, promjeni prebivališta, promjeni vjerske pripadnosti i zastupanju djeteta u slučaju priznanja očinstva roditelji morati donositi samo zajednički (čl. 100. ObZ 2015).

III.2. Vrijeme koje roditelji provode s djetetom ili ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom

Vrijeme koje roditelji provode s djetetom ili ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom zapravo su sinonimi, imaju isto značenje i isti pravni sadržaj. Razlog uvođenja netradicionalnog termina “vrijeme koje će dijete provoditi sa svakim od roditelja” (čl. 106. st. 2. t. 2. ObZ 2015) jest ublažavanje pravne terminologije koja izaziva natjecanje i konflikte roditelja u postupku razvoda i nakon razvoda. Tako nasuprot tradicionalnoj zakonskoj terminologiji prema kojoj “dijete živi s jednim roditeljem i viđa drugog roditelja” plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi propisuje obvezu “raspodjele vremena koje će dijete provoditi sa svakim od roditelja” (Rešetar, 2017: 44).

Ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom istovremeno je pravo roditelja s kojim dijete ne stanuje na istoj adresi i pravo djeteta. To pravo predstavlja ljudsko odnosno djetetovo pravo na obiteljski život (čl. 119. ObZ 2015).

Institut zajedničke roditeljske skrbi u sebi uvijek uključuje i institut ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom. Međutim, ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom nije nužno povezano s ostvarivanjem zajedničke roditeljske skrbi. Drugim riječima, kad sud donese odluku da samo jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb (čl. 105. st. 1. ObZ 2015), drugi roditelj i dalje ima pravo na vrijeme koje će provoditi s djetetom, odnosno pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom (čl. 112. st. 1. t. 1. ObZ 2015). Štoviše, taj roditelj ima i pravo na informacije o bitnim

okolnostima u vezi s djetetovim zdravljem, obrazovanjem i dr. (čl. 112. st. 1. t. 2. ObZ 2015). Dakle, odlukom o samostalnoj roditeljskoj skrbi sud samo jednog roditelja ovlašćuje donositi odluke u vezi s osobnim i imovinskim pravima djeteta, dok drugom roditelju jamči ostvarivanje njegova prava da provodi vrijeme sa svojim djetetom, da se u tom vremenu brine za zdravlje i razvoj djeteta, da ga neguje i štiti, da ga odgaja i brine se o njegovim školskim obvezama.

IV. Zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi u različitim obiteljskim kontekstima

Obiteljske okolnosti suradnje, pasivnosti, konflikta, visokog konflikta ili obiteljskog nasilja u odnosima roditelja ili roditelja i djeteta institut zajedničke roditeljske skrbi čine iznimno složenim jer zajednička roditeljska skrb istovremeno može predstavljati najbolje i najlošije rješenje za dobrobit djeteta. Stoga je od iznimnog značenja zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi analizirati u različitim obiteljskim kontekstima u kojima primarnu smjernicu vodilju mora imati načelo najboljeg interesa djeteta.

IV.1. Zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi i načelo najboljeg interesa djeteta

Iz perspektive roditelja ravnopravnost majke i oca pri roditeljskoj skrbi mora se jamčiti i promicati od trenutka djetetova rođenja. Iz perspektive djeteta sudjelovanje obaju roditelja u podizanju djeteta njegovo je pravo koje proizlazi iz prava na roditeljsku skrb obaju roditelja, što doprinosi djetetovu primjerenom razvoju. Zajednička roditeljska skrb pretpostavlja uključenost obaju roditelja u život djeteta, što podrazumijeva ostvarivanje svih prava, dužnosti i odgovornosti koje čine sadržaj roditeljske skrbi. Državni sustav posebno je dužan prepoznati i vrednovati ulogu očeva u skrbi o djetetu, uključujući djecu mlađe dobi. Nažalost očevi se susreću s praksama i predrasudama koje ih lišavaju i ograničavaju u ostvarivanju roditeljske uloge. Države članice VE pozvane su poštovati pravo očeva na zajedničku skrb o djeci u slučajevima razvoda kao i “podjelu vremena s djetetom” koja mora biti u skladu s najboljim interesom djeteta i temeljiti se na sporazumu između roditelja. Pravo roditelja na zajedničku roditeljsku skrb i na “podjelu vremena s djetetom” (ostvarivanje osobnih odnosa) predstavljaju temeljno ljudsko pravo roditelja i djeteta zaštićeno čl. 8. EKLJP. Zajednička roditeljska skrb, pored osiguravanja prava djeteta na zaštitu njegova najboljeg interesa u zakonodavstvu i praksi, pridonosi raz-

bijanju rodni stereotipa o ulozi očeva i majki u ostvarivanju roditeljske skrbi, što se više od pola stoljeća nastoji promijeniti kako u obiteljskoj tako i u javnoj sferi društvenog života europskih sustava (CoE Resolution 2079 (2015); CoE Resolution 1921 (2013)).

Unatoč promicanju ravnopravnosti roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, automatsko zakonsko dodjeljivanje roditeljske skrbi jednom ili obama roditeljima u suprotnosti je s načelom najboljeg interesa djeteta. Procjena najboljeg interesa djeteta jedinstvena je radnja koju treba provoditi u svakom pojedinačnom slučaju, uzimajući u obzir posebne okolnosti svakog djeteta (Komentar čl. 18. KPD; Implementation Handbook for the CRC). Pravilo o zajedničkom ostvarivanju roditeljske skrbi u svojoj realizaciji može predstavljati najbolje i najlošije rješenje za djetetov život, zdravlje i razvoj. S jedne strane zajednička roditeljska skrb u najboljem je interesu djeteta, jer su u život djeteta jednako uključena oba roditelja, ali s druge strane zajednička roditeljska skrb u suprotnosti je s najboljim interesom djeteta kad su u život djeteta uključeni roditelji čiji su partnerski odnosi visokokonfliktni ili obilježeni obiteljskim odnosno partnerskim nasiljem. Iz perspektive **razvojne psihologije djeteta**, najbolji interes djeteta i njegova osnovna psihološka potreba jest uključenost obaju roditelja u djetetov život. Međutim, različite potrebe djeteta imaju različita mjesta u hijerarhiji djetetovih potreba. U tom smislu potreba djeteta biti zaštićeno od konflikta roditelja ima prioritet pred potrebom djeteta na uključenosti obaju roditelja u njegov život. Za dobrobit djeteta, njegov zdravi razvoj i zdravlje prije svega je važno da je izvan zone konflikta roditelja jer konflikti roditelja dokazano uzrokuju niz negativnih psihosocijalnih posljedica na dijete (Emery, 2016: 56).

IV.2. Zajednička roditeljska skrb i visokokonfliktni odnosi roditelja

Da bi sud donio odluku kojom će u okolnostima visokokonfliktnih odnosa povjeriti samostalno ostvarivanje osobnih odnosa jednom roditelju, a drugom roditelju odrediti ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom, nužno je definirati visokokonfliktni odnos. **Visokokonfliktni odnosi** roditelja postoje kada vrijeme, trajanje i intenzitet konflikata rezultira negativnim posljedicama za partnere i druge članove obitelji, posebno djecu. Visokokonfliktni razvodi najčešće se očituju kod bračnih drugova/roditelja koji nisu u stanju riješiti sporove u vezi s roditeljskom skrbi, kontaktima s djecom, stilovima odgoja djece, uzdržavanjem i podjelom bračne steče-

vine. Visokokonfliktni parovi u svoje odnose uključuju djecu, odvjetnike, centre za socijalnu skrb, policiju i druge institucije (Bailey i dr., 2020: 527; Emery, 2016: 56; Anderson i dr., 2010: 11-27; Johnston, 1994: 172). Visokokonfliktni razvodi najčešće se identificiraju nakon neuspjelog pokušaja obiteljske medijacije koja se temelji na racionalnom procesu donošenja odluka (Johnston, 1994: 176).

Visokokonfliktnu dinamiku obiteljskih odnosa karakteriziraju visoka razina ljutnje, neprijateljstvo, nepovjerenje, proturječno roditeljstvo, poremećaj osobnosti jednog ili obaju roditelja, napeti obiteljski odnosi i pokretanje obiteljskih sudskih postupaka (Polak i dr., 2020: 508). U slučajevima u kojima roditelji nakon razvoda ne uspijevaju postići sporazum o važnim odlukama u vezi s djecom niti uz pomoć obiteljske medijacije, niti se uspijevaju isključiti iz konfliktne interakcije, pa odluke o djeci prepuštaju sudovima, socijalnim službama, vještacima i dr., tada se radi o visokokonfliktnim razvodima. Visokokonfliktnih razvoda u većini je suvremenih sustava prema nizu istraživanja od 8 do 10% (Bailey i dr., 2020: 527).

Pored navedenog, u kategoriju visokokonfliktnih obiteljskih odnosa također ulaze posebno kompleksni odnosi u kojima je prisutno partnersko i obiteljsko nasilje, seksualno iskorištavanje djeteta, nasilje nad djetetom, zanemarivanje djeteta, kao i obiteljski odnosi u kojima dijete odbija kontakt s jednim roditeljem (Johnston, Sullivan, 2020: 273). Tome treba dodati visokokonfliktnu obiteljsku odnose u kojima su jedan roditelj, oba roditelja i/ili dijete osobe s duševnim smetnjama odnosno poremećajima osobnosti. Navedeni uzroci konfliktnih obiteljskih odnosa mogu postojati samostalno ili mogu biti kombinacija svih navedenih, ali i nekih drugih uzroka (Saini i dr., 2020: 425). Ono što je ključno za odlučivanje o ostvarivanju roditeljske skrbi i ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom jest pristup prema kojemu se odluke suda ne smiju temeljiti na "dijagnozama" majke, oca i djeteta, već na procjeni obiteljske dinamike koja se procjenjuje u svakoj obitelji jedinstveno, kako u međusobnim odnosima roditelja tako i u odnosima roditelja i djeteta (Garber, 2020: 368-369). Socijalni radnici i psiholozi u tom smislu igraju ključnu ulogu. Njihova je zadaća da kao kvalificirani,iskusni i posebno educirani profesionalci upoznaju sud i sve sudionike postupka s dinamikom visokokonfliktnog obiteljskog odnosa te socijalnim i psihološkim posljedicama roditeljskog konflikta na dijete (Marcus, 2020: 552).

Istraživanja jasno pokazuju da djeca koja odlukom suda podjednako žive s majkom i ocem ili imaju široko određene osobne odnose s roditel-

ljem s kojim ne žive, a radi se o visokokonfliktnom razvodu i odnosima, imaju slabiji psihosocijalni razvoj, što se posebno odnosi na djevojčice (Emery, 2016: 73-74; Johnston, 1994: 165).

IV.3. Zajednička roditeljska skrb i obiteljsko nasilje

U slučajevima partnerskog i obiteljskog nasilja te okolnosti moraju imati ključnu ulogu u odlučivanju o roditeljskoj skrbi. U razvodima i sporovima o roditeljskoj skrbi u kojima postoji višekratna povijest obiteljskog nasilja s visokom sigurnošću može se predvidjeti da će se nasilje nastaviti i nakon razvoda braka (Johnston 1994: 169). Djeca mogu trpjeti nasilje samim svjedočenjem zlostavljanja u obiteljskom domu i okruženju, u bilo kojem obliku fizičkog, verbalnog, psihološkog, seksualnog i financijskog nasilja nad njima bitnim osobama ili osobama kojima su emocionalno privržena. Budući da takvo nasilje ima vrlo ozbiljne posljedice za psihološki i emocionalni razvoj djeteta, ključno je posvetiti dužnu pozornost toj vrsti nasilja u okviru postupaka razvoda i odlučivanja o roditeljskoj skrbi odnosno kontaktima s djecom jamčeći da je na prvom mjestu ono što je najbolje za dijete (Rezolucija EP 2019/2166: N). Nasilje koje vrše partneri u intimnim vezama očito nije spojivo s najboljim interesima djeteta te zajedničkom roditeljskom skrbi zbog njegovih teških posljedica na žene i djecu, uključujući opasnost od nasilja nakon razvoda i radikalnih ponašanja poput ubojstva žene i djece. Zajednička roditeljska skrb u okolnostima partnerskog i obiteljskog nasilja često se koristiti za stjecanje moći nad majkom i nasiljem nad njom, što je oblik rodno uvjetovanog nasilja koji je u nekim državama članicama EU poznat kao neizravno nasilje. Nasilni roditelj tako često manipulira djetetom i u postupcima traženja zajedničke roditeljske skrbi nastoji nakon razvoda i dalje doprijeti do majke. Stoga je prilikom procjene za odlučivanje o roditeljskoj skrbi definitivno najvažnija zaštita žena i djece od nasilja, što ima prednost pred bilo kojim drugim kriterijima. U okolnostima obiteljskog nasilja odluka o samostalnom ostvarivanju roditeljske skrbi u korist majke, ako je majka žrtva nasilja, može predstavljati jedini način za sprječavanje daljnjeg nasilja i sekundarnu viktimizaciju žrtava. Izostanak uzimanja u obzir i nerješavanje problema partnerskog i obiteljskog nasilja u kontekstu odlučivanja o roditeljskoj skrbi kršenje je temeljnog ljudskog prava na život, prava na život bez nasilja te prava na zdrav razvoj žena i djece, što predstavlja postupanje koje je u suprotnosti najboljem interesu djeteta (Rezolucija EP 2019/2166: AA, 9-11).

Izjave o obiteljskom nasilju, zanemarivanju i seksualnom zlostavljanju djece u kontekstu odlučivanja o roditeljskoj skrbi posebno su složen problem za socijalne radnike, psihologe, vještake i sudove. Istraživanje tvrdnji o nasilju, zanemarivanju i drugim oblicima povrede ili prijetnje za dijete zahtijeva sveobuhvatnu procjenu pozadine, povijesti i konteksta optužujućih izjava kako bi se utvrdilo radi li se o utemeljenim, neutemeljenim ili lažnim tvrdnjama. U najvećem broju slučajeva tvrdnje o nasilju, zlostavljanju ili zanemarivanju izjavljuje jedan roditelj optužujući drugog roditelja, što dodatno komplicira procjenu i odlučivanje u području roditeljske skrbi i kontakata djeteta i roditelja (Saini i dr., 2020: 417-418). Kad se u kontekstu razvoda braka i odlučivanja o roditeljskoj skrbi i ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom pojave tvrdnje o nasilju, zanemarivanju ili zlostavljanju djeteta, primarna je uloga centra za socijalnu skrb i suda istražiti i procijeniti istinitost tih tvrdnji. Procjena odnosno ispitivanje tih tvrdnji mogu pokazati: a) da se navedeno ponašanje roditelja doista dogodilo, b) da nema dokaza za navedeno ponašanje ili c) da se navedeno ponašanje roditelja nije dogodilo. Ako se utvrdi da su optužbe za nasilje, zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta bile netočne, važno je razlikovati one tvrdnje i sumnje roditelja koje su bile razumne i izjavljene iz opreza u dobroj vjeri roditelja od tvrdnji koje su bile lažno konstruirane te onih koje su rezultat povijesti osobne traume roditelja, poremećaja osobnosti ili drugog problema mentalnog zdravlja (Saini i dr., 2020: 419). Rezultati istraživanja koja su se provodila u proteklih petnaest godina sugeriraju socijalnim radnicima i drugim profesionalcima koji se susreću s optužbama o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju djeteta u kontekstu postupaka o roditeljskoj skrbi da se te tvrdnje ne smiju zanemariti i da je njihova odgovornost utvrđivanje njihove istinitost te procjena sigurnosti djeteta (i druge žrtve obiteljskog nasilja). Pokazalo se da je postotak dokazanih tvrdnji o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju djece u kontekstu razvoda i odlučivanja o roditeljskoj skrbi gotovo jednak postotku dokazanih tvrdnji u svim drugim slučajevima prijavljivanja. Značajan korpus međunarodnih istraživanja pokazao je da je lažna samo jedna od sedam ili osam tvrdnji o seksualnom zlostavljanju djece izjavljenih u vrijeme razvoda (Saini i dr., 2020: 419; Smit i dr., 2015: 1373). Međutim, među optužbama koje su se pokazale neosnovanim većina ih je bila lažno konstruiranih. Bez obzira na to, pristup socijalnih radnika i drugih profesionalaca u zaštiti djece i žrtava obiteljskog nasilja ne smije se temeljiti na očekivanju lažnih optužbi (Saini i dr., 2020: 419). Jednako tako, postupci pred sudom u kojima se

pojave tvrdnje o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju moraju se usmjeriti na utvrđivanje tih činjenica. Sud je dužan utvrditi radi li se o istinitim ili lažnim izjavama kojima se nastoji taktički osigurati bolja pozicija od drugog roditelja. Pri tome će utvrđene činjenice pomoći sudu prilikom donošenja konačne odluke o roditeljskoj skrbi i kontaktima s djetetom. To znači da u slučajevima u kojima se utvrde lažne optužbe o obiteljskom nasilju ili zlostavljanju ili su optužbe roditelja rezultat poremećaja osobnosti ili neke druge mentalne bolesti zbog koje nije u stanju razumjeti postupanje kojim šteti djetetu, sud ima mogućnost donijeti ili izmijeniti odluku o ostvarivanju roditeljske skrbi u korist onog roditelja koji je bio lažno optužen, dok kontakti drugog roditelja mogu biti ograničeni. U slučajevima u kojima je tvrdnja roditelja bila pogreška koja nije bila rezultat lažne konstrukcije, roditelj može zadržati postojeću ulogu u ostvarivanju skrbi o djetetu ili kontaktima, pri čemu je potrebno pružiti mu stručnu pomoć ili ga uputiti na odgovarajuću terapiju radi preveniranja buduće pogrešne optužbe (Saini i dr., 2020: 426-427). U slučajevima u kojima se za trajanja postupka razvoda odnosno odlučivanja o roditeljskoj skrbi pojavila tvrdnja o obiteljskom nasilju i zlostavljanju, očekivano je da obiteljski sud zastane s postupkom dok policija, državno odvjetništvo, centar za socijalnu skrb, prekršajni ili kazneni sud ne donesu odgovarajuće odluke ili procjene. Dugotrajnost tih postupaka može dovesti do prekida odnosa roditelja i djeteta, zbog čega je, ovisno o okolnostima slučaja i procjeni sigurnosti, potrebno privremeno odrediti ostvarivanje roditeljske skrbi i osobnih odnosa djeteta i roditelja uz redoviti nadzor, praćenje obitelji i izvješćivanje nadležnog tijela.

V. Jednaka podjela vremena između roditelja ili stanovanje djeteta na dvije adrese

Život djeteta na dvije adrese nakon razvoda roditelja ili u okolnostima prestanka izvanbračne zajednice u pravilu znači podjednaku podjelu vremena koje dijete provodi sa svakim od roditelja u njegovu kućanstvu. Usporedba takvog rješenja između europskih, američkih i australskih rješenja pokazuje da se negdje radi o minimalno 25% do maksimalno 50% ukupnog vremena koje dijete provodi s jednim roditeljem, a ostatak od 75 do 50% s drugim roditeljem. U najvećem broju sustava radi se o jednakoj podjeli vremena 50 - 50%, u kojem dijete živi na dvije adrese sa svakim od roditelja (Berman, Daneback, 2020: 4-5). Općeprihvaćen zaključak niza istraživanja provedenih u više od zadnjih triju desetljeća upućuje na činjenicu da djeca koja žive u obitelji s oba roditelja imaju manje psihosocijalnih po-

teškoća od djece roditelja koji su se razveli ili je njihova životna zajednica prekinuta. Jedno od obrazloženja odnosi se na gubitak odnosa s jednim od roditelja (najčešće ocem), što uzrokuje smanjenje ili izostanak financijske, društvene i emocionalne podrške roditelja s kojime je dijete izgubilo odnos. S druge strane, niz istraživanja pokazao je da je život djeteta na dvije adrese, bez obzira na omjer podjele vremena, dobar za dijete u odnosu na život djeteta samo s jednim roditeljem. Međutim, ti zaključci vrijede samo za one obitelji u kojima: a) između roditelja nema konflikta, b) roditelji su sposobni surađivati u ostvarivanju zajedničke roditeljske skrbi na svakodnevnoj razini, c) djeca su starija od četiri godine, d) želje starijeg djeteta se poštuju i d) kućanstva nisu bila pretjerano udaljena. Pored navedenog, istraživanja su pokazala kako se život djeteta na dvije adrese češće realizira u onim sustavima u kojima očevi koriste roditeljski dopust nakon rođenja djeteta te sudjeluju u njezi, odgoju i podizanju djeteta podjednako kao i majke u vrijeme dok je obitelj živjela zajedno, zbog čega dijete od rođenja ima razvijene snažne emocionalne veze s ocem (Berman, Daneback, 2020: 10). Prema više od stotinu relevantnih istraživanja provedenih u zadnjih više od trideset godina, život djeteta na dvije adrese, pri čemu dijete provodi podjednako vrijeme s oba roditelja, najbolje je i najgore rješenje za dijete. Život djeteta na dvije adrese najbolje je rješenje za dijete kad roditelji ostvaruju visok stupanj suradnje i komunikacije u svakodnevnoj skrbi o djetetu, ne žive na velikim udaljenostima, dijete je starije od četiri godine, dijete određene dobi pristaje živjeti na dvije adrese i kad dijete nema poteškoće u razvoju ili emocionalne probleme. U svakom slučaju zajednička roditeljska skrb i podjednako vrijeme koje dijete provodi s oba roditelja većini djece neće smetati, štoviše takva organizacija života u većini slučajeva za dijete je korisna, ali samo ako se temelji na suradnji i sporazumu roditelja (Berman, Daneback, 2020: 10; Emery, 2016: 55-56; Johnston, 1994: 176). S druge strane, djeca koja često mijenjaju obiteljsku sredinu između dvoje visokokonfliktnih roditelja teško se prilagođavaju takvom načinu života nakon razvoda roditelja. Brojna istraživanja pokazala su jasnu vezu između podjednakog vremena obaju roditelja s djetetom (i zajedničke roditeljske skrbi) u okolnostima visokokonfliktnih odnosa roditelja i negativnih psihosocijalnih posljedica za djecu (Douglas, 2006; Johnston, 1994: 176). Okruženje u kojemu bi dijete bilo kontinuirano izloženo konfliktima u vezi sa svakodnevnim životnim stvarima dovelo bi ga u visok razvojni rizik. Stoga u okolnostima visokokonfliktnih odnosa roditelja podjednaka podjela vremena koje dijete provodi sa svakim od roditelja

nije dobro rješenje. Djetetu je nužno osigurati mir, sigurnost i predvidljivost svakodnevnog okruženja (Jeppesen de Boer, 2008).

IZ SUDSKE PRAKSE

1. ESLJP naglašava da se mora postići ravnoteža između interesa djeteta i interesa roditelja te da se u postizanju takve ravnoteže mora pridati posebna važnost najboljim interesima djeteta. Najbolji interes djeteta, ovisno o prirodi i ozbiljnosti predmeta, može nadjačati interese roditelja. ESLJP utvrđuje da su u ovom predmetu domaći (švicarski) sudovi pažljivo razmotrili pitanja ostvarivanja roditeljske skrbi i naglašava da dijete mora imati kontakt s oba roditelja u mjeri u kojoj je to u skladu s najboljim interesima djece. ESLJP utvrđuje da su domaći sudovi pravilno ocijenili da zajednička roditeljska skrb ne bi bila u djetetovu najboljem interesu jer su roditelji u stalnom sukobu te djecu stavljaju u konflikt lojalnosti. ESLJP konačno utvrđuje da su domaći sudovi postupali u skladu s najboljim interesom djeteta te tako donijeli ispravnu odluku te utvrđuje da nije došlo do povrede prava na obiteljskih život iz članka 8. EKLJP.

ESLJP, *Buchs protiv Švicarske*, 9929/12, presuda od 27.8.2014.

2. ESLJP je u ovom slučaju utvrdio da su domaći sudovi (njemački) pažljivo razmotrili pitanja roditeljske skrbi i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom. ESLJP je potvrdio načelo prema kojemu za pravilan razvoj djeteta mora imati kontakt s oba roditelja, ali samo u mjeri u kojoj je to u skladu s najboljim interesom djeteta. U tom je smislu jasno da pravo na kontakte nije neograničeno i da može biti smanjeno uvijek kad to zahtijeva interes djeteta. Stoga su njemački sudovi pravilno zaključili da se zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi, kao i proširenje kontakata s djetetom, roditeljima ne može prisilno nametnuti jer je postojanje visokog konflikta između roditelja indicij da zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi ne bi bilo u skladu s najboljim interesom djeteta. Sud je ocijenio da takvom konfliktu podjednako doprinose svojim ponašanjem i majka, koja se protivila bilo kakvom kontaktu oca i djeteta, i otac, koji inzistira na zajedničkom ostvarivanju roditeljske skrbi ignorirajući pritom psihološko zdravlje svoga djeteta. Temeljem nalaza i mišljenja vještaka jasno proizlazi da je dijete u ovom slučaju bilo izloženo konfliktu lojalnosti kojemu se četverogodišnje dijete nije moglo suprotstaviti. Zbog toga je ESLJP ocijenio kako je bila ispravna odluka njemačkih sudova da prije svega zaštite potrebu i interes djeteta da vodi stabilan i miran život u obiteljskom domu s majkom

te da ne bude rastrgano između različitih stanova i različitih stilova života i obrazovanja djetetovih roditelja, a da oca viđa u pravilnim dvotjednim razmacima kako bi druženje s ocem proteklo bez osjećaja straha i neizvjesnosti. ESLJP je zaključio da je njemački sud postupao u najboljem interesu djeteta kad je reducirao pravo oca na kontakte s djetetom i povjerio ostvarivanje roditeljske skrbi majci. Njemački sudovi nisu povrijedili pravo oca na obiteljski život iz čl. 8. EKLJP.

ESLJP, *Hoppe protiv Njemačke*, 28422/95, presuda od 5.12.2002.

Samostalno ostvarivanje roditeljske skrbi

Članak 105.

(1) Jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb potpuno, djelomice ili u odnosu na odlučivanje o određenom bitnom pitanju u vezi s djetetom uz istodobno ograničavanje drugog roditelja na ostvarivanje roditeljske skrbi u tom dijelu samo na temelju sudske odluke u skladu s djetetovom dobrobiti.

(2) Roditelj nastavlja samostalno ostvarivati roditeljsku skrb bez sudske odluke ako je drugi roditelj umro ili je proglašen umrlim, a roditelji su prije smrti jednoga od njih roditeljsku skrb ostvarivali zajednički.

(3) Jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb na temelju sudske odluke ako roditelji nisu postigli plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sporazum tijekom sudskog postupka, pri čemu je sud dužan posebno voditi računa koji je od roditelja spreman na suradnju i sporazum o zajedničkoj roditeljskoj skrbi sukladno članku 416. stavcima 2. i 3. ovoga Zakona.

(4) Roditelj koji se protivi zajedničkom ostvarivanju roditeljske skrbi, odnosno sklapanju plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sporazumu dužan je dokazati da zajednička roditeljska skrb nije za dobrobit djeteta, u protivnom sud može samostalno ostvarivanje roditeljske skrbi povjeriti drugom roditelju ako je to u skladu s dobrobiti djeteta.

(5) Kad sud donosi odluku o samostalnomo ostvarivanju roditeljske skrbi, odredit će hoće li roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb sam zastupati dijete u bitnim osobnim pravima ili uz suglasnost drugog roditelja sukladno članku 100. ovoga Zakona.